

PANDEMİ DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE DİJİTAL VATANDAŞLIK OLGUSU

Nur Emine KOÇ
İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
nurkoc@aydin.edu.tr
https://orcid.org/0000-0002-3477-8019

Erdem KOÇ
İstanbul Maltepe Üniversitesi, Türkiye
erdemkoch@hotmail.com
https://orcid.org/0000-0003-3164-9796

<i>Atıf</i>	Koç, N. E. ve Koç, E. (2021). PANDEMİ DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE DİJİTAL VATANDAŞLIK OLGUSU. The Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 11 (3), 1019-1035.
-------------	---

ÖZ

Dijital vatandaşlık, katılımcı kültürle herhangi bir düzeyde etkileşim kurmak için bilgisayar, internet ve dijital cihazları kullanan bir katılımcının teknolojiyi doğru şekilde kullanmasıdır. Teknolojik gelişimler günbegün arttıkça ve özellikle pandeminin hayatımıza girmesi ile birlikte, tüm dünya İnternete bağımlı hale gelmiştir. Sosyalleşmekten, banka işlemlerini gerçekleştirmeye, eğitimden dijital oyunlara, market alışverişinden devlet işlemlerine kadar her iş artık dijital platformlarda gerçekleşmektedir. Pandeminin etkisiyle daha da küreselleşen dünyada yeni medyanın gündelik yaşama etkisi ve kullanım biçimleri vatandaşlık kavramının da değişmesine sebep olmuştur. Sınırlar bulanık, kavramlar küresel hale gelmeye başlamıştır. Dijital platformlarda çokça vakit geçiren katılımcılar artık kendileri o platformlara ait hissetmeye başlamıştır. Böylelikle dijital vatandaşlık önem arz eden bir konu haline gelmiştir. Dijital vatandaşlık denildiğinde ilk akla gelen, Ribble ve Bailey'nin Dijital Vatandaşlık Modelidir. Bu dijital vatandaşlık modelinde, birbiriyle ilişkili dokuz unsurdan oluşan bir çerçeve bulunmaktadır. Bu çalışmada, bu modelden esinlenerek dijital teknoloji kullanıcılarının dijital erişimi ile başlayan dijital vatandaşlık öğeleri, dijital ticaret, dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital etik, dijital hukuk, dijital haklar ve sorumluluklar, dijital sağlık ve dijital güvenlik olarak irdelenecektir. Her bir öğenin hâkimiyeti internet katılımcılarını dijital vatandaş olarak adlandırmaya bir adım daha yaklaştırır. Bu öğeler ayrıca pandemi sonrası süreçte eğitimden ekonomiye, sağlıktan hukuka, dijitale geçen her bir konuda rehber olma niteliğindedir. Bu çalışmada, Kovid- 19 küresel pandemi sürecindeki dijital vatandaşlık ve hızlı gelişen dijital dünya arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılacaktır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler ile dijital vatandaşlığın Türkiye'deki algısının şekillenmiş biçimi irdelenmek istenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Dijital Vatandaşlık, Dijital İletişim, Dijital Etik, Dijital Mahremiyet, Dijital (Online)Eğitim.*

DIGITAL CITIZENSHIP CASE IN TURKEY DURING PANDEMIC PERIOD

ABSTRACT

Digital citizenship is the accurate use of technology of a subscriber using computers, the Internet, and digital tools to interact with the participatory culture. Humanity became dependent on the Internet with the increasing technological developments and especially the emergence of the pandemic. Everything from socializing to bank transactions, education, digital games, grocery shopping, and governmental processes are now actualized on digital platforms. The impact of new media on daily life and the ways of use have caused the concept of citizenship to change in a world that has become more global with the effect of the pandemic. Borders began to become blurry and concepts to become global. Subscribers spending a lot of time on digital platforms began to feel that they now belong to those platforms. Thus, digital citizenship has become an important subject. The first thing that comes to mind considering digital citizenship is the Model of Citizenship Model by Ribble and Bailey. This model of digital citizenship has a framework consisting of nine elements associated with each other. In this study, the digital citizenship elements starting with the digital access of digital technology users as digital trade, digital communication, digital literacy, digital ethics, digital law, digital rights and responsibilities, digital health, and digital security based on this model will be examined. Mastery of each element brings Internet subscribers one step closer to be named as digital citizens. These elements also serve as guidance for all subjects transferred to the digital medium such as education, economy, health, and law after the pandemic. The relationship between digital citizenship and the rapidly developing digital world during the Covid-19 pandemic will be revealed in this study. The researchers intend to examine the way digital citizenship is perceived in Turkey with semi-structured interviews.

Keywords: *Digital Citizenship, Digital Communication, Digital Socializing, Digital Ethics, Digital Privacy, Digital (Online) Education.*

GİRİŞ

Ribble (2015) dijital vatandaşlık üzerine kitabının açılışında şu retorik soruyu okuyucularına sormaktadır; “ Neden herkes-yöneticiler, öğretmenler, ebeveynler, öğrenciler- “dijital toplum”u dikkate almalı? (s.7) Aradan geçen yılların ardından bu sorunun anlamı daha anlaşılır olmaya başlamıştır. Yaşanılan küresel Kovid-19 salgını dünyanın dört bir yanındaki insanların sosyal ve fiziksel mesafe uygulamalarını zorunlu hale getirdi. İnsanların bir araya geldiği sosyal ortamlar ve işyerleri kapatılmıştır. Tüm hayat, dijital platformlar üzerinden devam ederken dijitalle adapte olamayan şirketler iflas etmiştir. Yeni medya platformlarını doğru kullanabilen işyerlerinden pandemi öncesi de dijital üzerinden iş yapanlar, sadece sürdürülebilirliklerini devam ettirmekle kalmayıp kazançlarını iki üç katına çıkarmışlardır. Teknoloji konusunda yeterli donanım ve bilgi birikimine sahip olup olmadığına bakılmaksızın eğitimciler ve öğrenciler bir gecede okul temelli eğitim yöntemini çevrimiçi öğrenmeye taşımakla görevlendirilmiştir. Bu durum da kısa süre içerisinde hem eğitimciler hem de öğrenciler açısından öğretme ve öğrenme odaklı sorunlar yaşanmasına, dijital hazırlığı olmayan iş sektörlerinin sektöre uğramasına, dijitalle asla dönemeyecek sektörlerin birçoğunun da iflasına sebep olmuştur. Dijital hayata yeni yeni geçiş sağlanmaya çalışıldığı bir dönemdeyken, pandeminin ansızın hayatımıza girişi ile birlikte tüm faaliyetler bu platformlar üzerinden işlemeye başlamıştır (Ribble, 2015:20). Böylelikle tüm dünyayı saran dijital vatandaşlık kavramı Türkiye'nin de gündemine girmiştir. Sağlıktan eğitime, bankacılık işlemlerinden spor faaliyetlerine kadar her sektör dijital platformlarda yerini bulmuştur. Yoksa uzun bir süreç olan bu pandemi döneminde yok olmaya mahkûm olmuşlardır.

Bu çalışmada, Kovid- 19 küresel pandemi sürecindeki vatandaşlık ve hızlı gelişen dijital dünya arasındaki ilişki ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda, eğitim, vatandaşlık ve dijital dünya tanımları, dijital ticaret, dijital etik, dijital mahremiyet, dijital hukuk kavramları da incelenecektir. Bununla birlikte eleştirel dijital okuryazarlık ve vatandaşlık kavramlarına değinilecektir. Sonuç bölümünde, pandeminin bir sonucu olarak giderek daha belirgin hale gelen eşitsizlikler incelenerek dijital görünürlüğü avantaj ve dezavantajları, araştırma için yapılan yarı yapılandırılmış görüşme sonuçları ile tartışılacaktır.

DİJİTAL VATANDAŞLIK

Vatandaşlık; demokrasi, topluluk ve eğitim arasındaki karmaşık bir etkileşim olarak değerlendirilmektedir. Dewey'e göre demokrasi “bir hükümet biçiminden daha fazlasıdır; esasen bir arada yaşama deneyiminin kazanılmasıdır” (1916:83). Demokratik yönetim biçimi, paylaşılan değerler kümesine sahip bir topluluk ile sosyal ve politik faaliyetlere sorumlu bir şekilde katılan bireylere ihtiyaç duyar.

Demokratik toplumlarda vatandaş katılımları yüz yüze olabileceği gibi dijital çağı yaşadığımız günümüz toplumlarında çevrimiçi olarak da katılabilmeyi gerektirir. Katılımcı demokrasiyi destekleyen toplumdaki vatandaşlığın özellikleri ile ilgi Westheimer ve Kahne de (2004) üç özellikten bahsetmektedir; (kişisel) olarak sorumlu yurttaş, katılımcı yurttaş ve adalet odaklı yurttaş. Krutka ve Carpenter (2017); Mattson ve Curran (2017), demokrasi eğitiminde dijital araçları ve uygulamaları da içine alan vatandaşlık kavramı açıklamasını genişletmişlerdir. Buna göre, yurttaşlık kavramı sadece belli bir coğrafyaya veya kişisel sorumluluklara dayanan önceden belirlenmiş bir statü değil, bunun yerine günlük pratikler yoluyla sürekli müzakere edilen ahlaki ve sivil kimlik gelişiminin karmaşık bir sosyokültürel perspektifinden görülmelidir (Nasir ve Kirshner, 2003:139).

Dijital okuryazar bir vatandaş olmak, sosyal adalet yönelimiyle çeşitli çevrimiçi topluluklarla etkileşim kurmak için ekranlar arasında okuma, yazma ve etkileşim yeteneğini kapsar. Bu daha geniş dijital okuryazarlık çerçevesi içinde, kullanıcıların yalnızca çevrimiçi ortamlarda nasıl okuyup yazacaklarını değil, aynı zamanda bunu üretken, sorumlu ve eleştirel dijital vatandaşlar olarak nasıl yapacaklarını daha derin seviyelerde düşünmelerini sağlayan eleştirel bir okuryazarlık pedagojisi olarak değerlendirilmektedir.

Dijital vatandaşlık, teknik beceriden daha fazlasını gerektirir. Bireylerin, eşitlik ve değişim için kolektif olarak çalışan vatandaşlar olarak çevrimiçi diyalogla ilgili karmaşık fikirlerle yüzleşmesine sebep olur. Mirra'ya göre, eğitim programları gençleri eşitsizliğin egemen olduğu işlevsiz bir sivil yaşamı kabul etmek için eğitmekten vazgeçmeli ve bunun yerine gençlerin hayal güçlerinin ve yaratıcılıklarının desteklendiği bir dijital vatandaşlık görüşüne doğru ilerlemelidir (2020).

Pandemi Döneminde Dijital Vatandaşlık

Çin'in Wuhan kentinde 2019 yılı Aralık ayında ortaya çıkan ve bütün dünyaya yayılan Kovid-19 Korona Virüs salgını, dünyada şok etkisi yaratmış ve neredeyse eşi görülmemiş bir şekilde tüm alanlarda işleyişi durdurmuştur. 11 Mart 2020'de Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Kovid-19'u bir salgın ilan etmiş ve 31 Temmuz 2020 itibariyle, Kovid-19'un 217'den fazla ülke ve bölgeye yayıldığını, yaklaşık 17,1 milyon doğrulanmış vaka ve 668.073 ölüme sebep olduğunu bildirmiştir (WHO, 2020).

Salgını yavaşlatmak için tüm ülkeler seferberlik ilan etmiştir ve vatandaşlarına virüsün yayılmasını durdurmak ve ölümleri önlemek için çağrılar yapmaya başlamıştır. Medya platformları aracılığı ile birlik ve dayanışma ruhunu ön plana çıkaran reklam kampanyaları düzenlenmeye başlamıştır. Sosyal medyada dolaşan hashtag'ler, insanların basit ve bireysel önlemlerle etkili ve büyük yararlar sağlayacak adımlar atmaları konusunda çağrılarda bulunmaya başlamıştır. Bunlardan bazıları; #Ayrı Ama Tek Başına Değil, #Ellerinizi Yıkayın, #MaskeMesafeTemizlik, #Sosyal Mesafeyi Koruyun, #Evde Kal gibi insanlardaki motivasyonu artırıcı ve Kovid-19 un yıkıcı sürecini önlemeye yönelik mesajlar içermektedir. Bununla birlikte ülkelerin Sağlık Bakanlıkları tarafından çevrimiçi bilgi edinme platformları kurularak, risk haritaları, grafikler, makaleler ve bilgilendirici videolar yayınlanmaya başlamıştır.

Eğitim kurumlarının adeta bir gece içerisinde yüz yüze eğitimden uzaktan eğitime geçmesi kuşkusuz eğitimciler ve öğrenciler üzerinde yoğun bir baskı yaratmıştır. Bu durumda aslında uzun zamandır akademik çalışmalarda dile getirilen, medya okuryazarlığının önemiyle başlayıp günümüz dijital okuryazarlık bilincinin ve yetisinin geliştirilmesinin, ülkeler ve kurumlar bazında hazırlıklı olunmasının ne kadar önemli olduğu gerçeğini gözler önüne sermiştir.

Salgın sürecin beklendiği gibi kısa süreli olmayacak olması ile birlikte, 2020 yılının bahar aylarına geldiğinde, eğitim yöneticileri tarafından yaşanan süreç “evden eğitim, uzaktan eğitim, çevrimiçi eğitim” olarak değil “Kovid-19 Dönemi Eğitim Faaliyetleri” olarak tanımlanmaya başlamıştır (Hughes & Jones, 2020). Her ne kadar sürdürülen çevrimiçi eğitim faaliyetleri bir tür geçici kriz yönetimi olarak görülse de, Kovid-19 sonrası dünyada dijital vatandaşlık için gerekli olan bilgi ve tecrübeyi kazandırması beklenmektedir.

Kovid-19 pandemi süreci, her yaşta vatandaşın öğrenmek, bilgilenmek, yakın ve uzaktaki aile, arkadaşlar ve topluluklarla ilgilenmek ve onlarla bağlantı kurmak için dijital okuryazarlık uygulamalarını kullanmasını zorunlu kılmıştır. Bu değişiklikler, eğitimcilerin bilgiye hızlı ulaşma biçimlerini sorgulamalarına ve vatandaşlık modellerini yeniden şekillendirmelerine sebep olmuştur. Çevrimiçi ortamda hızlı ve güvenli bir şekilde etkileşim kurmak için teknik yeterliliğe sahip olmak ve basit kurallara uyum gösterebilme becerileri dijital vatandaşlık kavramını daha belirgin hale getirdiği düşünülmektedir. Hem demokrasinin hem de okuryazarlığın daha katılımcı bireyler ortaya çıkarmayı hedeflemeleri, dijital çağı yaşadığımız günümüz toplumunda eğitimcilerden katılımcı dijital vatandaşlar yetiştirmelerini beklemektedir (Stitzlein, 2020:83).

Eğitimde Teknoloji için Uluslararası Toplum Derneği, (ISTE), gençlerin dijital vatandaşlar olarak topluluklara katılırken kendilerine şu soruları sormalarının önemine dikkat çekmiştir;

Çevrimiçi kaynakların doğruluğunu, bakış açısını ve geçerliliğini nasıl değerlendirebilirim?

Benden farklı inanç ve deneyimlere sahip insanlarla saygılı bir şekilde etkileşim kurabileceğim çevrimiçi alanları nasıl bulabilir ve / veya geliştirebilirim?

Etkileşim kurmak ve organizasyonlara katılmak için teknolojiyi nasıl kullanabilirim ve topluma nasıl fayda sağlayabilirim?

Ekran zamanımı diğer etkinlikler ve sosyal etkileşimle dengelemeyi nasıl öğrenebilirim? (ISTE,2000)

Bu sorular, eğitimcilerin dijital vatandaşlık müfredatlarına diğer katılımcı vatandaşlarla etkileşimde bulunmak ve daha demokratik topluluklar oluşturmak için dijital araçlar ve onlara bağlı platformları kullanırken etik kararlar verebilmelerine yardımcı olmuştur. Hem yüz yüze hem de çevrimiçi topluluk etkileşimlerinde dijital vatandaşlığı geliştirmeye yönelik ihtiyaç özellikle Kovid-19 pandemi süreci içerisinde bulunan şu dönemde, dijital vatandaşlık bilinci ön plana çıkararak bir ihtiyaç haline almıştır.

Bu yoğun veri bombardımanında bulunan süreçte, çevrimiçi kaynakların doğruluğunu, perspektifini ve geçerliliğini değerlendirerek bilgiyi doğru şekilde ele almak da doğru vatandaş olabilmek açısından önem arz etmektedir. Kovid-19 salgını, 2020'nin başlarında tüm dünyaya yayılmaya başladığında, Dünya Sağlık Örgütü Genel Direktörü Dr. Tedros Ghebreyesus, “Sadece bir salgınla mücadele etmiyoruz; bir infodemik (korona salgınıyla ilgili özellikle sosyal medya aracılığıyla ortaya çıkan ve çok hızlı yayılan komplo teorileri ve bilim dışı açıklamalar) ile de savaşıyoruz” demiştir (2020:44). Çünkü salgının hızının arttırması ve küresel bir hal almasıyla birlikte, çeşitli çevrimiçi platformlarda insanlar tarafından kaynağı belli olmayan ve bilimsel bir veriye dayanmayan grafikler, çizelgeler, tablolar ve videolar paylaşılmaya başlamıştır. İlk bakışta bilgilendirme amacı taşıdığı düşünülse de gittikçe artan bir seviyede karamsar tablolar çizilmeye başlaması toplumlarda travmatik etkiler ortaya çıkarmış ve bireylerin yaşam kalitelerinin önemli ölçüde düşmesine neden olmuştur. Bu durum, ülkeler bazında salgının seyri ve uygulanan tedavilerin etkisi açısından zorlayıcı sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Dijital okuryazarlık yeterliliğine sahip olan bireyler, farklı bilgi kaynaklarını inceleyerek anlamlar oluşturmaya çalışmış, sunulan bilgileri eleştirel bir şekilde değerlendirerek Kovid-19 salgın sürecinden en az etkilenen kesim olmuştur.

Doğru bilgiye ulaşmanın gitgide daha da zorlaştığı bu dönemde, saygı çerçevesinde etkileşim kurulabilecek çevrimiçi topluluklar ve sosyal medya araçları, özellikle salgın sürecinde, doğru ve güvenli çevrimiçi etkinliklerle adeta bir cankurtaran simidi görevi görmüştür. Bununla birlikte taciz, istenmeyen katılımcıların gruplarına dâhil olması, nefret ve saldırgan ifade ve video görüntülerinin yer alması gibi bazı tehdit unsurları da ortaya çıkmıştır. Bu nedenle katılımcılar, çevrimiçi ortamlarda ve e-posta alışverişinde medeni, profesyonel ve etkili iletişimi sürdürülebilir hale getirmek için dijital etik kurallarına pandemi öncesine nazaran çok daha fazla ihtiyaç duymaya başlamışlardır (Quality Matters, 2020, "Netiquette," para. 1).

Dijital Etik

Kovid-19 salgını, tüm iş sektörlerinin dijital ortamlarda sürdürülmesini zorunlu kıldığından, yüz yüze eğitimde belirgin olmayan fırsat eşitsizlikleri ortaya çıkarmıştır. Dijitale taşınamayacak olan kuaförlük, yemek, sağlık, spor sektörü sekteye uğrarken bazı sektörler de pandemi vesilesiyle yükselişe geçmiştir. Örneğin eğitim sektöründe, sınıf ortamında verilen eğitime her öğrenci ulaşabilirken, uzaktan eğitime sadece dijital teknoloji imkânları olan öğrencilerin ulaşabiliyor olması göz ardı edilmemesi gereken bir sorun olarak gündeme gelmeye başlamıştır. Bu durum yetkili kurumların çevrimiçi eğitim ortamlarına her öğrencinin erişebilmesi ve eğitimde fırsat eşitliği yaratılabilmesi için bir nevi adalet odaklı dijital vatandaşlık sağlanabilmesi konusunu gündeme getirmiştir.

Bundan 10 yıl öncesine kadar medya okuryazarlığı üzerine çalışmalar yapan araştırmacılar, eğitim kurumlarının daha esnek ve daha teknoloji dostu alanlar olması gerektiği çağrılarını yapmaktaydı. Örneğin, Rogers, Purcell, Gates, Mahiri ve Blume (2000:422) “dijital bilgi ekonomisinde siber ayrışma” kavramını önermiştir. Coiro(2020) eğitim yöneticilerini hem resmi hem de gayri resmi öğrenme ortamlarında dijital uygulamaların ne anlama geldiğini düşünmeye davet etmiştir. Kovid-19 Korona Virüs Salgını, etnik ve sosyal gruplar arasında yaşanan eşitsizlikleri belirginleştirirken diğer yandan dijital teknolojilere erişim imkânlarındaki uçurumu gün yüzüne çıkarmıştır.

Sınırlı ekonomik imkânları nedeniyle dijital vatandaşlığın bir parçası olamayan kesimlerle ilgili gerekli iyileştirmelerin yapılması, eğitim çağında bulunan öğrencilerin çevrimiçi eğitime dâhil olabilmesi ve toplum olarak etkili dijital vatandaşlığın gerçekleşmesi için daha fazla çalışmalar yapılması gerektiğine işaret etmektedir. Bu süreç, eğitim yöneticilerinin dijital vatandaşlıkla ilgilenebilmesi, farklı seviyedeki eğitim kurumlarındaki eğitimcilerin sosyal, ekonomik ve akademik farklılıkları ele alabilmesi için bir fırsat ortaya çıkarmıştır.

Günümüz dünyasında bütün toplumların aynı hızda ve aynı seviyede dijital teknolojilere ulaşamayacağı gerçeği göz önünde bulundurularak, geleneksel medya çeşitlerinden televizyonu eğitim programlarına dâhil etmek dijital teknolojilere geçiş sürecindeki fırsat eşitsizliğini bir nebze olsa da ortadan kaldırmaya yardımcı olmuştur. Elliott, öğrencilerin 1980'lerde ve 1990'larda yaşadıklarına benzer şekilde eğitim programlarına katılmalarına olanak tanıyan kamu televizyon istasyonlarında eğitim programlarının yayınlanmasıyla sosyal sınıflar arası eşitsizliği gidermeye yardımcı olduğunu söylemektedir (2020).

Dijital etik tıpkı dijital eğitimde olduğu gibi vatandaşlar arasındaki eşitsizliği kaldırmayı amaçlamaktadır. Öğrenciler küçük yaştan büyüklüklerine kadar nasıl önce sınıfta sonra toplumda doğru davranışlar sergilemeyi öğrenirse, dijital dünyaya da bunun eğitimini alarak yavaş yavaş adım atmalıdır. Sadece yeni medya politikalarında görünen hukuki haklar çerçevesinde değil, topluluk içinde yazılı olmayan fakat uyulan kurallara da riayet etmeyi öğrenmelidir. Önce kendilerine sonra da katıldıkları çevrimiçi topluluklardaki katılımcılara saygılı olmayı özümseyerek dijital dünyada varlığını sürdürmelidir ki kendi fikirlerine uygun olmayan bir davranış ya da içerik gördüklerinde kavga ederek değil karşılıklı fikir alışverişi yaparak karşılık versin. Dijital etik algısında bir dijital vatandaş çevrimiçi olduğunda önce kendinden beklenen tavır ve davranışları sorumluluklarını bilerek karşılar ve dijital dünyanın gerekliliklerine göre hareket eder. Etik kuralları arasında saygınlık, güvenilirlik, dürüstlük, yanlış bir

durumla karşılaştığında bunu raporlandırabilme, katıldığı topluluğun kurallarını özümseme ve ona göre davranış sergileme gibi daha çok yazılı olmayan kurallar bulunmaktadır. Bunların edinimi ise küçük yaştan başlayarak uzman kişiler tarafından verilmelidir. Etik kurallarının kısa zamanda edinimi mümkün olmamaktadır (Ess, 2010:44).

Dijital Mahremiyet

Genellikle etik kuralları ile iç içe ilerleyen ve dijital dünya ile sınırlılıkları değişen mahremiyet olgusu, özel alanın sınırlarının çizilmesidir. Dijital dünyada var olunuşu gerçekleştirmek için bu sınırların genişlediği görülsede bu olgu, kültürden kültüre, ülkeden ülkeye değişim göstermektedir. Özel verilerin mahremiyeti sadece yeni medya platformlarında oluşturulan içeriklerden ibaret değildir. İnsanın en doğal haklarından biri olan mahremiyet, bilgi mahremiyeti, kişisel mahremiyet ve bölgesel mahremiyet olarak da ele alınabilmektedir (Giddens, 1994:32). Bilgilerimizin, kişisel verilerimizin ve ikametgâhımızın gizliliği en temel mahremiyet öğelerindedir. Bankacılık işlemleri, sağlık işlemleri, devlet tabanlı dijital platformların erişimleri, ticari işlemler, çevrimiçi eğitim, çevrimiçi alışveriş, kullanılan sosyal medya platformlarının şifreleri, içerikleri gibi pek çok konu dijital mahremiyetin yeni sınırlarını belirlemektedir. Pandemi dönemi ile daha çok belirginleşen katılımcıların dijital platformları kullanma sıklığı yeni mahremiyet kurallarını belirleyip, yine çoğu yazılı olmayan kurallarla şekillenmiştir.

Dijital mahremiyet, her ne kadar geç de olsa yasalar çerçevesinde koruma altına alınırken, katılımcıların bazen farkında olmadan bazen de gönüllük esası ile mahremiyet sınırlarını aştıkları gözlemlenmektedir. Kimi zaman dijital dünyada görünür olmak uğruna kimi zaman da üçüncü kişilerin verilerimize ulaşabileceklerinden habersiz mahremiyet sınırlarını kendi ellerimizle aşarız. Dijital dünyada oluşan dijital izlerimizin bizi her zaman takip edeceğini bilerek büyük verinin çevrimiçi dünyanın işleyişini hedefli reklamcılıkla döndürdüğünü, çevrimiçi davranışların kayıt altına alındığı ve takip edildiği bilip bile isteyerek bu platformlarda yerimizi alırız. Bir dijital vatandaş, dijital mahremiyet sınırlılıklarını bilip kendi sınırlarını çizen, gereksiz yere kişisel verileri bu platformlarda paylaşmayan kişidir. Hedefli reklamcılıktan ya da yapay zekâsının sunduğu hizmetlerden uzak kalamasa da bireysel olarak diğer bir katılımcının kişisel verilerini ihlal etmez, kişilik haklarına zarar vermez. Dijital toplumun en karmaşık yazılı olmayan kurallarına sahip olan dijital etik ve mahremiyet kuralları, bir o kadar da olmazsa olmazdır. Mahremiyeti tehdit eden unsurlardan ve oluşabilecek risklerden uzak durmayı başarabilen bir dijital vatandaş, dijital dünyada, amaca özgü, nitelikli, güvenilir ve kendi rızasının bilincinde vakit geçirerek, bu dünyada geçirilen bilinçsiz zamanı kaliteliliğe çevirebilir.

Dijital Hukuki Haklar ve Sorumluluklar

Günümüz toplumu pandeminin de etkisiyle her geçen gün daha çok fiziksel, dijital ve hibrit yaşam tarzlarının harmanlanmış haliyle hayatımızı sürdürür hale gelmiş bulunmaktayız. Bu yaşam tarzı da insanları dijital dünyaya daha bağımlı, iletişimin pek çok çeşidini çevrimiçi gerçekleştiren farklı bireyler haline gelmiş bulunmaktayız. Bu farklılıklar hukuki haklar ve sorumluluklar açısından da yeniden şekillenmiş, hatta değişim ve dönüşüm bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bu sebeple kişinin gerçek hayatta sahip olduğu hukuki haklar dijital dünya için de geçerli olup, anayasal güvencelerle korunur hale gelmiştir (Slatter, 1997:67).

Erişim özgürlüğüne sahip her katılımcı istediği içeriği, istediği dijital platformda, istediği şekilde paylaşamaz. Dijital toplulukların riayet etmesi gereken kurallar çerçevesinde davranması gerekmektedir. Dijital platformlar üzerinden yapılan hakaret içerikli söylemler, paylaşımlar, kişisel verilerin kötüye kullanılması, telif hakları gerektiren içeriklerin izinsiz kullanımı, dijital yolla yapılan her türlü sahtecilik ve dolandırıcılık eylemleri, dijital ortamlardaki her türlü terör faaliyetleri (ülkeden ülkeye değişik kanunlar içermekle beraber), hackleme gibi her türlü bilişim suçları, çocuk pornografisi, istismar, yetkisiz erişimler gibi çeşitli suçların hukuki caydırıcı sonuçları bulunmaktadır. Bu konuların takibi dijital platformlar

üzerinden de gerçekleştirilebildiği gibi, bu platformlardaki diğer katılımcılar tarafından ihbar yoluyla da takip edilmektedir(Küzeci, 2010:15).

Siber zorbalığı da içeren bu tür suçlar, her türlü düşmanca çevrimiçi faaliyeti engellemek adına kanunlarca korunmaktadır. Dijital ortamlarda başlayan bu tür suç faaliyetleri sanal ortamlarla kalmayıp kişileri kandırmak suretiyle gerçek hayatta da para, can ve mal kaybına yol açmaktadır.

Dijital vatandaşlar, hak ve sorumluluklarını, özgürlüklerinin sınırlarını bildiklerinden interneti ve yeni medya araçlarını daha bilinçli kullanmaktadır. Bu sebeple hukuki haklarından haberdar olarak, diğer katılımcıların insani haklarına da daha saygılı ve kendi hak ve sorumluluklarının bilinciyle hem daha seçici hem de daha korunaklı olarak dijital platformları kullanırlar.

Dijital Güvenlik

Dijital Güvenlik, katılımcıların çevrimiçi kimliklerini, verilerini ve diğer varlıklarını korumak için kullanılan kaynakları tanımlayan terimdir. Akıllı telefonlarda kullanılan sim kartlar, her türlü kişisel dijital cihaz, tüm web servisleri ve anti virüs programları gibi hayatı kolaylaştıran pek çok aracı içeren dijital güvenlik yapılanması, çevrimiçi katılımcılar için kimliklerini korumak adına büyük önem arz etmektedir.

Dijital hukuk kapsamında da değerlendirilebilecek olan dijital güvenlik, siber güvenliğin bir alt kolu olarak da düşünülebilir. Katılımcıların dijital kimliklerini ve verilerini koruma altına alır, güvenli internet erişim ve etkileşimi sağlar. Siber güvenlik ise, tüm dijital altyapıyı, ağı ve bilgileri korur (Assante, 2011).

Sosyal medya platformlarının kişisel verileri büyük veride tutarken hedefli reklamcılık uğruna verilerin ifşası da gerçekleşmektedir. Kişilerin kişisel ödeme verilerinin, kimlik ve sağlık bilgilerinin de saklandığı dijital platformlarda, katılımcıların rızası ile ya da bazen rızası alınmadan da işlemlerin yapılmış olduğu görülmektedir. Facebook'un katılımcılarının kişisel verilerini üçüncü bir şirketle paylaştığı ve bu konuda yargı önüne çıktığı dönemde çok revaçta olan bu konu pek çok tartışmalara yol açmıştır. Katılımcıların dijital verilerinin tam anlamıyla korunması hala önemli bir tartışma konusu niteliği taşımaktadır.

Siber güvenlik ayrıca devletin, vatandaşları kullanmaya teşvik ettiği, e-devlet, e-nabız, Hayat Eve Sığar gibi uygulamaları da hem tüm vatandaşlarının verilerini toplamak adına hem de vatandaşlarının resmi işlemlerini güvenli bir şekilde devlete ait yeni medya mecralarından kolaylıkla gerçekleştirmesi adına korur, saklar ve vatandaşlarına kolay erişim sağlar. Devlet güvencesi ile mühürlenmiş yeni medya platformları hem devletin görünürlüğünü pekiştirir hem de güvenilirliğini ve işlevselliğini artırır. Gelenekselde günlerce toplanan resmi evraklar, uzun kuyruklarla beklenen randevu sistemleri yerini e-randevulara ve kolayca resmiyeti sorgulanabilen QR kodlu dijital evraklara dönüşmüştür. Pandemi dönemindeki devletçe takip edilen zatürre ve Kovid19 aşı faaliyetleri ve Kovid19'a yakalanan hastaların karantina, ilaç ve hastanelik olma durumları, temaslı kişilerin tespiti ve karantinaya alınması devletin güvenilir, sıkı korunan yeni medya platformlarından gerçekleşmektedir. Özellikle pandemi döneminde dijital vatandaş olarak bu bilgilere hâkim olmak hayat standartlarını artırıcı ve kolaylaştırıcı etkiye sahip olmuştur.

Dijital Sağlık

Genel olarak dijital sağlık, sağlık çalışanlarının hastalarının sağlık durumlarının uzun vadede takip altına alabilmek, böylelikle hastalığın kökenine inerek sebeplerini bulmada yardımcı olmaya yaramaktadır. Dijital sağlık verileri özel ya da devlet sağlık kuruluşları demeden tüm sağlık kontrollerini, randevuları, aşıları, yapılan tetkikleri ve teşhisleri platformunda bulundurarak hem hastaya hem de sağlık çalışanlarına kolaylık sağlamaktadır. Böylelikle dijital verileri kayıtlı hastalara daha çabuk teşhis konulup daha kolay müdahale sağlanabilmektedir. Hasta verilerinin dijital geçişi ve sağlıkta akıllı cihazların kullanımı ile eski tetkikler bile ulaşılır kılmıştır. Hastanın kendi rızasına bırakılmayan bu uygulama, vatandaşların özel ya da devlet fark etmeksizin doktora gitmesi ve her türlü yapılan işlemin devlet tarafından e-nabız

uygulanmasına işlenmesi ile gerçekleşmektedir. Sağlık kuruluşları bu verileri e nabız sistemine yüklemekle mükelleftir. Böylece dijital vatandaş olmayı tercih etmek ya da etmemek bir seçenek olmaktan çıkmıştır. Pandemi döneminden önce sadece e-randevu olarak doktorunu yüz yüze görmeye gidebilen vatandaş, artık e-randevu ile e-görüşme de gerçekleştirebilir hale gelmiştir. Zoom gibi çeşitli platformlar üzerinden gerçekleştirilen bu uygulama, Türkiye’de yeni uygulanan hem doktorlara hem de hastalara yeni olan bir seans şeklidir. Reçeteler de artık verilen numaralarla eczanelerden alınabildiğinden, yüz yüze görüşmenin yerini tutmasa da pandemi dönemi çerçevesinde işlevsel olmuştur.

Dijital Pazarlama

Dijital Ticaret sadece Türkiye’de değil, tüm dünyada kısa sürede yaygınlaşan en önemli dijital faaliyetlerden biri olmuştur. Bireysel katılımcıdan şirketlere kadar herkesin ilgi odağı haline gelen dijital pazarlama, özellikle sosyal medya ve yeni medya platformlarında yerini almıştır. Küçük sermaye ile bile kolaylıkla ve aracısız da yapılabilen dijital pazarlama, dijital reklamcılıktan beslenir. Hedefli reklamcılığın kolay bir şekilde uygulanabildiği sosyal medya platformları, katılımcıların hem ihtiyaçlarını değiştirir hem de tüketim alışkanlıklarını şekillendirir hale gelmiştir. Bu sebeple gitgide daha çok çeşitlenen sosyal medya platformları, sadece bireysel katılımı değil işletme pazarlarında da stratejik müşteri portföyü oluşturma nezdinde çok hızlı ve etkin bir yol kat etmiştir (Jenkins, 2013:270).

Sosyal medya ile sınırları kalkan dijital pazar daha çok katılımcıya ulaşarak en etkin pazarlama yöntemi haline gelmiştir. Firma imajı oluşturma, müşteri çekme ve çevrim içi alışverişe kolaylaştırılmış olanaklar sağlayan dijital platformlarda yapılan alışveriş işlemleri e-ticaret olarak adlandırılır. Özellikle Web3.0’ın hayatımıza girmesi ile birlikte akıllı telefonlardan kolaylıkla takip edilmeye başlayan dijital platformlar, her an kişinin yanında olduğundan dijital reklama daha çok maruz kalınmayı hedeflemektedir. Geleneksele göre çok daha düşük maliyet gerektiren dijital Pazar, şirketlerin hedef kitle olarak belirledikleri kişilere e-mail yolları ile başlamış, fiziksel ürünler, maddi olmayan ürünler (sigorta, fatura gibi) ve dijitalleştirilmiş ürünler (müzik, film gibi) şeklinde devam etmiştir.

Katılımcıların fizikselde bulmakta zorlandığı ürünlerin dijital pazarda bulunması, hızlı ve kolay bir şekilde geri dönüt alınabilmesi, şirketlerin rekabet açısından ön plana çıkmalarını sağlarken, katılımcılar için de satın alma kararlarını etkileyen bir faktör olmuştur. Bir dijital vatandaş, güvenilir alışveriş için doğru dijital platformu bulabilecek kabiliyettir. Dolandırıcı, sahte sitelerden kaçınarak, kişisel verilerini koruyarak alışverişini tamamlar, şikâyeti varsa ürün değişimini ve müşteri temsilcisini çevrimiçi bulabilir ve ürününün değişimini sağlar. Fiyat karşılaştırması yaparak işine yarayan en ucuz ve en kaliteli ürünü bulur ve onu tercih eder.

Bloglar, mikrobloglar, sosyal ağ siteleri, wikiler, sosyal oyunlar, podcasting, medya ve içerik paylaşım siteleri ve formları gibi dijital pazar araçlarını takip eder, çok çeşitli ürünler olsa da ihtiyacı olanı güvenli sitelerden almayı başarır (Rainie, 2012:89).

Dijital İletişim

Tüm bu dijital etkinlikleri gerçekleştirebilmenin en önemli aracı ise dijital iletişimidir. Günlük hayatımızdaki iletişimimiz sinyaller ile gerçekleşmektedir. Bu sesler (örneğin ses sinyalleri) doğası gereği analogdur. Uzak mesafeden iletişim sağlanmak istendiğinde ise bu analog sinyaller efektif bir transmisyon sistemi ile kablolar aracılığıyla yollanmaktadır. Analog ses dijitalle göre daha zahmetli ve daha zordur. Geleneksel iletişimden farklı olarak dijital ortamlarda sesin dağılımı analog sinyallerle değil dijital sinyallerle algılanmaktadır.

Uzak mesafelerdeki iletişim için geleneksel iletişimde kullanılan analog sinyaller, deformasyona uğrar, ses karışması yaşanır, fakat dijital sinyallerle sağlanan dijital iletişim, doğru internet bağlantısı sağlanırsa, kesintisiz yalın ve açık bir şekilde iletişim gerçekleşir. Örnek olarak pek çok toplantı, söyleşi ve kongrelerin çevrimiçi yapılmaya başlanması ile birlikte, geleneksel sistemde maruz kalınan ortam sesleri sıfıra

indirgenir ve katılımcılar ev konforunda, çevresel faktörlerden etkilenmeden bu toplantıları dinler. Bu çevrimiçi dersler için de geçerlidir. Müsaitliği olmayan katılımcıların, tekrar dinlemeleri için toplantı veya ders, kayıt altına alınabilir. Böylelikle özellikle pandemi dönemi için çevrimiçi katılımcılara toplantı/ders dışı katılım sağlanmış olur. Her ne kadar bu tarz iletişim şekillerinde güvenlik ihlalleri yaşansa da, bir dijital vatandaş hangi içeriği nerede ve nasıl paylaşacağını bilir, kendisi için gereken toplantılara, kongrelere çevrimiçi olarak katılır ve çevrimiçi platformlarda geleneğe nazaran çok daha efektif bir şekilde kişisel gelişimini arttırabileceğinin farkındadır.

Bir dijital vatandaş akıllı telefon kullanımını, e-maillerine ve sosyal medyaya ulaşabilmek adına bilgisayar kullanımını, sitelerde kendi hesabını açmak için gerekli güvenli şifre seçimini yaparak gerek yazılı gerekse sesli ve kamera görüntülü iletişimi gerçekleştirir. Kendini sahte hesaplardan, dolandırıcılardan korur, onlara maruz kaldıysa iletişimini keser ve onların kendi hesabına erişimini engeller. Gerekirse sosyal medya otoritelerine şikâyetle bulunur. Bloglar, podcastlar ve videolar da dijital iletişiminin birer öğeleridirler (Bennett, 2008:21).

Dijital Okuryazarlık

Dijital platformları kullanırken bir dijital vatandaşın maruz kaldığı her bir dijital etkileşim, onun sözel ve yazılı dili, hareketli içerikleri, bilgisayarı, yeni medyayı ve sosyal medyayı ve birçok farklı medya türünü kullanma becerisine göre değişkenlik gösterir.

Öncelikle bir dijital vatandaş, dijital platformlarda bilgi ve beceri birikimi edinir, bilişsel bir psikolojik ya da sosyolojik bir bakış açısı geliştirir. Dijital medya, tıpkı geleneksel medya gibi enformasyon yayar, fikirleri organize eder, değerler yayar, beklentiler yaratır, bunları pekiştirir ve davranış modelleri sağlar (Cortes, 2005:55). Günümüzde dijital medya, etki ve yönlendirme özellikleri ile her türlü birey üzerinde (özellikle çocuk ve gençlerde) önemli bir manipulatif etkiye sahiptir. Bu nedenle bu etkileşimin en aza indirgenmesi ve katılımcıların dijital platformları doğru kullanmaları için alacakları eğitim büyük önem arz etmektedir. Dijital medya okuryazarlığı, anaokulundan başlayarak yeni medya uzmanları tarafından doğru bir müfredatla hazırlanması gereken ve her kademedede etkin bir biçimde aktarılması gereken bir olgudur. Dijital vatandaşların hem ana akım medyayı hem de dijital medyayı doğru anlamlandırmalarını, güvenli bir şekilde kullanmalarını ve başka katılımcıları mağdur bırakmadan ya da şiddete maruz bırakmadan kullanmalarını öğrenmelerini sağlar.

Tüketim toplumu olarak adlandırılan günümüzde, her şey gibi iletişimin kendisi de metalaşmıştır. İletişim kültürünün endüstrileşmesi, tüm içeriklerin popüler kültüre göre şekillenmesi uzun vadede toplumları yüzeysel ve gerçekle gerçeküstücülük arasındaki farkı ayırt edemeyen topluluklar yaratmaya yol açacaktır. Bu sebeple küçük yaştan itibaren dijital medya okuryazarlığı eğitimi alan ve bunun devamını sağlayan birey, daha bilinçli bir tüketici ve üretici olarak dijital platformlarda yer alır ve hem kendini hem de ait olduğu çevrimiçi toplulukları korur ve doğru iletişimle kendisine maksimum fayda sağlar.

YÖNTEM

Bu çalışmada yeni medya ve sosyal medya platformlarını aktif olarak kullanan ve kendini dijital vatandaş olarak atfeden gönüllü olarak seçilen on beş kişi ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılarak dijital vatandaşlığın Türkiye'deki genç kuşaktaki algısı araştırılmıştır.

Araştırmanın bu bölümünde yarı yapılandırılmış görüşme yararlanılan çalışma grubu, kullanılan veri toplama aracı, verilerin toplanması ve verilerin analizi yer almaktadır.

Çalışma Grubu

Çalışmada 7 si kadın, 8 i erkek olmak üzere 15 kişi ile görüşülmüştür. Araştırma gönüllülük esasına dayandırılmıştır. 15 kişi sosyal medyayı ve teknolojiyi aktif ve uzman olarak kullanımlarına göre seçilmişlerdir. Sosyal medyayı uzman ve aktif kullanımları baz alınmıştır bu sebeple yaş aralığı 19- 26

arasında oluşmuştur. Seçimde sosyal medyayı kaç senedir kullandıkları, çalışma alanları ve okudukları bölümler de etkili olmuştur. Çalışmaya katılan kişilerin 10'u İstanbul'da, 3'ü İzmir'de, 2'si ise Ankara'da ikamet etmektedir. 7'si Yeni Medya Bölümü, 3'ü Görsel İletişim ve Tasarım Bölümü, 2'ü de Bilgisayar Mühendisliği okumaktadırlar. 2'si Yeni Medya Bölümü mezunu, 1 tanesi ise Yazılım Mühendisliği bölümü mezunudur.

Tablo 1.Katılımcıların Demografik özellikleri

Kod Adı	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Düzeyi
K1	19	Kadın	Yeni medya bölümü öğrencisi
K2	19	Kadın	Yeni medya bölümü öğrencisi
K3	21	Erkek	Yeni medya bölümü öğrencisi
K4	20	Erkek	Yeni medya bölümü öğrencisi
K5	22	Erkek	Yeni medya bölümü öğrencisi
K6	22	Kadın	Yeni medya bölümü öğrencisi
K7	23	Kadın	Yeni medya bölümü öğrencisi
K8	21	Kadın	Görsel İletişim ve Tasarım Bölümü öğrencisi
K9	22	Erkek	Görsel İletişim ve Tasarım Bölümü öğrencisi
K10	23	Kadın	Görsel İletişim ve Tasarım Bölümü öğrencisi
K11	19	Erkek	Bilgisayar Mühendisliği öğrencisi
K12	21	Erkek	Bilgisayar Mühendisliği öğrencisi
K13	24	Erkek	Yeni medya bölümü mezunu
K14	25	Kadın	Yeni medya bölümü mezunu
K15	26	Erkek	Yazılım mühendisi mezunu

Tablo 2. Araştırmanın Katılımcıları

19-26yaş aralığı	Kadın	Erkek	
15 Kişi	7	8	
	İstanbul	İzmir	Ankara
15 kişi ikamet yerleri	10	3	2
	Yeni medya	Görsel İletişim ve Tasarım	Bilgisayar Mühendisliği
15/12sinin öğrenim gördükleri bölümler	7	3	2

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin seçilme nedeni ise katılımcılara daha derinlikli sorular sorulabilmesi ve katılımcıların verdikleri cevaplara göre şekillenmesinin istenmesidir. Yeni olmayan fakat yeni yeni isimlendirilen dijital vatandaşlık temalı soruların katılımcıları yanıt bazlı yönlendirmemesine, kolay ve anlaşılır olmasına dikkat edilmiştir. Hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunun kontrolleri uzman kişiler tarafından yapılmış ve onay alınmıştır.

Gözlem üzerine de dayandırılan görüşmelerde katılımcıların davranışları ve mimikleri de dikkate alınmıştır. Pandemi dolayısıyla Zoom üzerinden kamera açık bir şekilde karşılıklı yapılan görüşmelerde isim, soy isim vb. özelliklerin çalışmada kullanılmayacağı açıkça kendilerine belirtilmiştir. Randevular katılımcıların uygun oldukları saatler üzerinden ayarlanmış ve görüşmeler 20 ile 30 dk arasında sürmüştür. Katılımcılara ayrıca ses kayıtlarının da alındığı ve gerekli yerlerde notlar alınacağı, elde edilen verilerin araştırma dışında kullanılmayacağı, üçüncü kişilerle paylaşılmayacağı da belirtilmiştir. Pandemi dolayısıyla katılımcıların soruları ekrana yansıtılmıştır ve açıkça hakları kendilerine önceden email yolu ile yollanmış, Zoom görüşmesi esnasında bir kez daha okunmuş, katılımcı olmayı kabul ettiklerini hem Zoom görüşmesi esnasında sözlü olarak hem de e-mail yoluyla yazılı olarak beyan etmeleri istenmiştir. Görüşmeler kabul ettiklerinin beyanından sonra başlamıştır.

Görüşme formunda yer alan sorular aşağıdaki gibidir:

Dijital platformlara ait hissediyor musunuz? Hissediyorsanız hangilerine? Neden?

Dijital vatandaşlık nedir?

Kimler dijital vatandaş olabilir? Neden?

Sizce etkin bir dijital vatandaş nasıl olmalıdır?

Kendinizi bir dijital vatandaş olarak tanımlar mısınız? Neden?

Geleneksel vatandaşlıkla dijital vatandaşlık arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?

Bulgular

Araştırma sorularının temelini oluşturan konu dijital vatandaşlık olgusunun kullanıcılar arasında ne kadar yaygınlaştığı üzerinedir.

Katılımcılara sorulan ilk soru “Kendinizi dijital platformlara ait hissediyor musunuz? Hangilerine ve neden?”dir. Veriler incelenmiş ve tablolar halinde gruplandırılmıştır.

Tablo 3. Dijital Aidiyet Sorusu

TABLO 3	Dijital Platformlara Aidiyet			
	EVET	YÜZDE(%)	HAYIR	YÜZDE(%)
	12	80	3	20

Katılımcıların %80'i dijital platformlarına kendilerini ait hissettiklerini tereddütsüz bir şekilde belirtmişlerdir. Kalan %20 ise doğrudan ait hissetmediklerini fakat özellikle pandemi döneminin insanları eve kapaması ve tüm işlerin evden halledildiği, eğitimin bu platformlarda yürütüldüğü bu dönemde, tüm günlerinin bu platformlarda geçtiğini de belirttiler.

Tablo 4. Hangi Dijital Platformlara Aidiyet Hissi Duyarsınız Sorusu

TABLO 4	Hangi dijital platformlara aidiyet hissi duyarsınız?	Instagram	Twitter	Youtube
Sayı:	12 katılımcı	4	3	5
Yüzde:	%100	% 33.3	% 25	% 41.6

Dijital platformlara aidiyet duyan 12 katılımcıya isim vermeden hangi dijital platformlara aidiyet hissi duyduklarını sorduğumuzda hiç sorgulamadan sosyal medya platformlarının isimlerini vermişlerdir. Aidiyet hisseden katılımcılardan %41.6'sı Youtube'a, %33.3'ü Instagram'a, %25'i ise Twitter'a aidiyet hissettiğini bildirmişlerdir.

Neden bu platformlara aidiyet hissettikleri sorulduğunda,

Youtube platformu için kendi dinledikleri müzikler ve takip ettikleri kanallarda oluşturulan katılımcı kültüre kendilerini yakın hissettiklerini, kendilerinin anlaşılır oldukları ve görünür hissettikleri bir platform olduğunu belirtmişlerdir. K1 ve K15, Youtube'un Türkiye'de en çok kullanılan sosyal medya platformu olduğunu, bu sebeple popülaritesinin Türkiye'de fazla olduğunu, popüler olmasının da bu platformda yer almak ve bu platforma ait hissetmesini etkileyen önemli bir faktör olduğunu vurgulamışlardır.

Instagram'a aidiyet hisseden katılımcılar ise bu platformda hem satış yaptıklarını hem de şirket olarak da sosyal medyayı buradan yönettiklerini, kendi piar çalışmalarını da bu platformdan gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca K3 ve K5 de sosyalleşmek yeni insanlarla tanışmak için de bu platformu kullandıklarını belirtmişlerdir.

Twitter'ı seçen katılımcılar ise platformda özgürce her istediklerini konuşabildiklerini, katıldıkları topluluklarda özsayıgılarını gerçekleştirdiklerini ve gerektiğinde istedikleri gibi konuşarak fikir ayrılıklarını ortaya koyabildiklerini belirtmişlerdir. Bu yüzden de Twitter için ilk kullandıkları kelime "özgür hissetme" kelimesi olmuştur. Aidiyetin özgürlükle bağlantılı olduğunu düşünen K7 ve K9, bu platformda hem iş yapabildiklerini, hem de duygu ve düşüncelerini açıkça ifade edebildikleri gruplara ve kişilere rahatça ulaşabildiklerini bildirmişlerdir.

Dijital vatandaşlığın tanımının 2. Soru olarak yöneltildiği katılımcılar öncelikle vatandaşlık kavramını sorgulamışlardır. Sonra da bunu dijitalle uyarlamışlardır. Aşağıdaki tabloya göre de vatandaşlığın gerekliliklerini sıralamışlardır.

Tablo 5. Dijital Vatandaşlık Tanımı Sorusu

TABLO 5	Ait olduğu topluluğa uyum sağlama	Kendini temsil edeceği kişiyi seçme	Topluluğun gerektirdiği sorumlulukları yerine getirme	Düzenin sağlanması için kurallarının konulması
15 katılımcı	10	8	12	14
Yüzdesi	%66.6	%53.3	%80	%93.3

Katılımcıların %93.3'ü vatandaşlık kavramının tanımı için gereken şartlar içinde en önemli olanın düzenin sağlanması için kuralların konulması olduğunu belirtmiştir. Kuralları konulan toplulukların düzen ve nizam içinde olacağını düşündükleri dijital platformların olmazsa olmazının bu konu olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların %80'i topluluğun gerektirdiği sorumlulukların yerine getirilmesi gerektiğini savunmuşlardır. K12, toplulukta kural koyan kişinin (otoritenin) sorumluluk dağılımı yapıp görevlerin yerine getirilip getirilmediğini kontrol etmesi gerektiğini belirtmiştir. Böylelikle vatandaşlığın konulan kuralları uyulması gerektiği ve topluluktaki katılımcıların kendine düşen görevleri yerine getirmeleri gerektiğini söylemiştir. Katılımcıların %53.3'ü ise hem dijital hem de gerçek hayattaki vatandaşlıkta kendilerini temsil edecek kişiyi seçmek istediklerini, %66.6'sı ise ait oldukları dijital topluluğa uyum sağlanması gerektiğini vurgulamışlardır.

"Kimler dijital vatandaş olabilir?" sorusuna ise aşağıdaki tablodaki gibi cevaplar alınmıştır:

Tablo 6. Kimler Dijital Vatandaş Olabilir?

TABLO 6	Dijital ortamları aktif şekilde kullanabilen	Dijital ortamda iletişim kurabilen ve bunun sürdürülebilirliğini sağlayabilen	Dijital veriyi (bilgiyi) doğru şekilde alabilen ve bu platformlara eleştirel bakış sağlayabilen	Dijital hak ve sorumluluklarını bilen	Dijital etik ve mahremiyet kurallarına hâkim olan ve uyan
15 katılımcı	15	12	10	11	9
Yüzdesi	%100	%80	%66.6	%73.3	%60

Katılımcıların tamamı dijital vatandaş olabilmek için dijital ortamları aktif bir şekilde kullanabilmek gerektiğini söylemişlerdir. %80'i dijital ortamda iletişim kurabilen ve bunun sürdürülebilirliğini sağlayabilen kişilerin dijital vatandaş olarak adlandırılabilirliğini belirtmişlerdir. %73.3'ü ise dijital vatandaş olabilmenin dijital hak ve sorumluluklarını bilmeyi gerektirdiğini savunmuşlardır. K6, bir katılımcının haklarını bilmeden bu platformları kullanmasının hem kendine hem de uzun vadede yaşadığı topluma ve bulunduğu dijital topluluğa zarar vereceğini söylemiştir, ayrıca K7 ise herkes dijital platformlardaki sorumluluklarını bilirse diğer katılımcıların haklarına daha saygılı olacaklarını vurgulamıştır. Katılımcıların %66.6'sı ise dijital bilgiyi doğru şekilde alabilen ve bu bilginin kullanımını bilinçli ve ayırt edici şekilde özümseyebilen ve bu platformlara eleştirel bakış sağlayabilen kişilerin, %60'ı ise dijital etik ve mahremiyet kurallarına hâkim olan katılımcıların bu kurallara uyararak dijital vatandaş olabileceklerini söylemişlerdir.

Sizce etkin bir dijital vatandaş nasıl olmalı sorusuna verilen cevaplar aşağıdaki gibidir:

Tablo 7: Etkin bir Dijital Vatandaş Nasıl Olmalı Sorusu

TABLO 7	Sürekli ağa bağlı ve erişime açık olmalı	Dijital iletişime her an hazır ve açık olan	Dijital güvenliğini sağlayabilen	Dijital Ticaret yapabilen	Dijital okuryazarlığı bilen
15 katılımcı	15	14	12	10	9
Yüzdesi	%100	%93.3	%80	%66.6	%60

Katılımcıların %100'ü bir dijital vatandaşın ağa sürekli bağlı olması ve erişime sürekli açık olması gerektiği belirtmişlerdir. %93.3'ü de dijital vatandaşın dijital iletişime her an hazır ve açık olmasının önemini vurgulamıştır. Bir diğer yandan katılımcıların %80'i bir dijital vatandaşın dijital platformlarda güçlü parola ve kullanıcı isimleri ile kendi güvenliğini sağlayabilmesi gerektiğini, verilerini saklama ve depolama konusunda kimseye ihtiyaç duymadan özellikle virüslere karşı kendi kimliğini ve verilerini koruyucu pozisyonda olması gerektiğini vurgulamışlardır. Katılımcıların %66.6'sı ise dijital vatandaşın dijital alış satış yapabilmesi, karşısına çıkabilecek siber tehlikelerden kendini koruyabilmesi, bir diğer yandan da dijital ticaretin kolaylıklarını da kullanabilecek olması gerektiğini savunmuşlardır. Katılımcıların %60'ı da, bir dijital vatandaşın dijital platformları düzgün şekilde kullanabilen, doğru ya da yanlış olan bilgilerin

farkına varan, diğer katılımcılarla rahatlıkla bilgi paylaşımı yapabilen bir insan olması gerektiğini söylemişlerdir.

“Kendinizi bir dijital vatandaş olarak tanımlar mısınız?” sorusu ise aşağıdaki cevaplar öbeğinde toplanmıştır: Tüm katılımcılar bu soruya evet cevabı vermiştir. Evet çünkü:

Tablo 8. “Kendinizi Bir Dijital Vatandaş Olarak Tanımlar mısınız?” Sorusu

TABLO 8	Dijital kültüre saygılıyım	Dijital güvenliğimi sağlarım	Dijital haklarımı, hukuku bilirim	Dijital okuryazarım	Dijital erişimim süreklilik gösterir
15 katılımcı	12	13	11	10	15
Yüzdesi	%80	%86.6	%73.3	%66.6	%100

Katılımcıların hepsi kendilerini dijital erişime açık ve sürekli ağa bağlı olarak tanımlamaktadır. Katılımcıların %86.6’sı dijital güvenliklerini sağlayabildiklerinden, %80’i dijital kültüre saygılı, güncel bilgiye açık ve çabuk öğrenen, dijital kültürün gerektirdiği kullanma becerilerine hâkim olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %73.3’ü kendilerini dijital vatandaş olarak tanımlama sebeplerinin arasında dijital hak ve hukuklarının farkında olduklarını söyleyerek, siber zorbalıktan uzak ve farkında olduklarını, gerekirse hukuki tedbir alabileceklerini, hacklemelere karşı da tedbirli ve bilgili olduklarını bildirmişlerdir. Bu sebeple de katılımcıların %66.6’sı kendilerini dijital okuryazar olarak da tanımlamaktadırlar.

Son soru olarak katılımcılara geleneksel vatandaşlıkla dijital vatandaşlık arasındaki benzerlik ve farklılıklar sorulduğunda katılımcılar her iki vatandaşlığın da öncelikle aidiyet gerektirdiğini, iletişim, ticaret, okuryazarlık ve kanun yönünden her ikisinin de sorumluluklar arz ettiğini belirtmişlerdir. Dijital güvenliğin geleneksel vatandaşlıkta olduğundan daha kolay aşılabileceği o sebeple de geleneksel vatandaşlığa göre daha görünür ve daha kolay ihlale açık olduğunu vurgulamışlardır. Dijital etik ve mahremiyet olgularının da geleneksel vatandaşlıktan ayrıldığını, kuşak farklılıklarından ve dijital kültürün farklı ihtiyaçlarından kaynaklı etik ve mahremiyet kavramlarının dönüşüme uğradığını belirten katılımcılar, bu olguların dijital kültürün ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi gerektiğinin de altını çizmişlerdir.

Verilerin Analizi

Yarı yapılandırılmış görüşmelerde elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmış, yazılı doküman şekline deşifre edilmiştir. Elde edilen nitel veriler çözümlenmiş daha sonra özetlenerek kategorize edilmiştir. İki araştırmacının yapmış olduğu deşifre karşılaştırılarak farklı kodlamalar gözden geçirilmiştir. Fikir birliğine varılarak düzenlemeler yapılmış ve anlamlı bütün haline getirilmiştir.

Yapılan araştırmaya göre 19-26 yaş aralığındaki katılımcıların yeni medyaya yatkınlığı ve uzmanlığı da göz önünde bulundurularak tereddütsüz bir şekilde büyük çoğunluğu kendilerini dijital platformlara ait hissettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların %46’sı Youtube platformunu hem etkin kullandıklarını hem de bu platformun Türk kullanıcılarının çok olmasından ve kolay kullanımı olduğundan kendilerini bu platforma ait hissettiklerini belirtmişlerdir. %33’ü ise yine Türkiye’de çok revaçta olan Instagram’ı aynı sebeplerle kendilerine yakın ve oradaki katılımcı kültüre ait hissettiklerini belirtmişlerdir. Böylelikle yapılan araştırmaya göre sırasıyla Youtube, Instagram ve Twitter, içinde bulunduğumuz pandemi döneminde de en çok tercih edilen ve ait hissedilen sosyal medya platformu olmuşlardır. Twitter için özellikle pek çok katılımcı tarafından kullanılan Twitter’da iken kendilerini özgür hissetme duygusu, katılımcılar her ne kadar yeni medya alanında yetkin olsalar da, gerçek ile gerçeküstüçülük hissini karıştırdığı gözlemlenmektedir. Bu sebeple bu platformlara maruz kalan katılımcıların içinde buldukları platformları da doğru ve efektif bir şekilde tanımları da büyük önem arz etmektedir.

İkinci soru ise dijital vatandaşlık tanımı üzerinedir. Genç kuşak katılımcıların dijital vatandaşlık anlayışları sorgulanmak istenmiştir. Katılımcılara göre önem sırasına göre bir dijital vatandaş ait olduğu toplulukta düzenin sağlanması için topluluğun kurallarına uymalı, topluluğun gerektirdiği sorumlulukları yerine getirmeli ve topluluğa uyum sağlamalı, çevrimiçi topluluklarda kendini temsil edecek kişiyi seçmelidir.

Kimler dijital vatandaş olabilir sorusuna ise sırasıyla dijital ortamları aktif olarak kullanabilen, bu ortamlarda iletişim kurabilen ve bunun devamlılığını sürdürebilen, dijital hak ve sorumluluklarının bilincinde, dijital içerikleri doğru anlamlandırabilen ve bu içeriklere eleştirel bakabilen, dijital etik ve mahremiyet kurallarına uyum sağlayabilen bireyler olarak cevap vermişlerdir. Katılımcıların tamamını ortak cevap olarak dijital platformları aktif kullanabilen kişilerin dijital vatandaş tanımı olarak belirtirken, yine aynı katılımcıların dijital vatandaş olabilmek için en az önemsedikleri unsurun dijital mahremiyet ve etik olduğu gözlemlenmiştir.

Etkin bir dijital vatandaş olmanın en temel gerekliliğini sürekli ağa bağlı ve erişime açık olarak seçen katılımcılar, yine büyük bir yüzdeyle de bir dijital vatandaşın dijital iletişime her an hazır ve açık olması gerektiğini de vurgulamışlardır. Dijital okuryazarlığın gereklilikler sırasında olduğu en son sırada olduğu görüşmede dijital alışveriş ve dijital güvenlik öğeleri okuryazarlıktan önce gelecek gereklilikler listesine girmiştir.

Kendileri dijital vatandaş olarak tanımlayıp tanımlamadıkları sorulduğunda ise dijital erişimde sürekliliğin önemini vurgulayarak kendi dijital güvenliklerini sağladıklarından emin olduklarını, dijital haklarını bildiklerini belirtmişlerdir. Yine bu soruda da en düşük yüzdeyi dijital okuryazarlık olarak, katılımcıların kendilerini diğer öğelere göre daha az yetkin hissettikleri bir alan olmuştur.

Genel olarak kendilerini dijital vatandaş olarak tanımlayan katılımcılar dijital platformların geleneksele göre korsanlığa, dolandırıcılığa ve yalana daha açık olduğunu belirterek güvenlik ihlalinin yine bu platformlarca çözülmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Mahremiyet ve etik kurallarının geleneksele göre dijitalde evrildiğini, şekillendiğini ve değiştiğini belirterek haklarının kanunlarca daha kapsamlı korunması gerektiğinin vurgusunu yapmışlardır.

Güvenlik, güvenilirlik, mahremiyet ev etik ihlallerinin olduğunu belirtmelerine rağmen çevrimiçi kalmaya devam edeceklerini çünkü artık gerek iş hayatlarında gerekse özel hayatlarında dijital platformlarla var olduklarını, pandemi dönemiyle bu durumun geçen senelere nazaran katbekat daha belirgin olduğunu belirtmişlerdir. Hayat eve dijital dünyayla sığar diyerek pandemi döneminde dijital platformların yokluğunun düşünülemez bir durum olduğunu da vurgulamışlardır.

SONUÇ

Kovid-19 krizi dijital vatandaş olmanın önemini farkına varılmasını sağlamıştır. Hala devam etmekte olan pandemi süreci ve gelecekte olması muhtemel benzer küresel sorunlar insanların izole bir hayat sürmelerini zorunlu kılmıştır ve kılacaktır. Burada önemli olan nokta, küresel olarak krize girildiğinde değil kriz öncesi hazırlık dönemi olmalıdır. Özellikle Kovid-19 gibi küresel çapta etkili olan krizler artık büyük devletlerinde sadece kendilerini koruyarak atlabilecekleri bir süreç olmadığı gerçeğini su yüzüne çıkarmıştır. Bu da tüm devletlerin işbirliği kurmaları ve sorunlara ortak çözümler üretmeleri gerektiğini göstermiştir. Birleşmiş Milletler 2016 yılında yayınladığı bildirmede bu hususa dikkat çekmiş ve devletlerin olası küresel kriz ortamlarına karşı işbirliği yaparak/sağlayarak yoksul ve savunmasız insanları da kapsayan kalıcı önlemler alma/geliştirmeleri çağrısında bulunmuştur.

Harari (2020) dijital vatandaşlık ile ilgili çalışmaların sadece mevcut tehditlerin nasıl üstesinden gelineceğini değil, fırtına sonrası bir dönemde nasıl bir dünya düzeninde yaşanacağını da içeren bir kapsamda genişletilmesi gerektiğinden bahsetmektedir.

Sonuç olarak, dijital okuryazarlık alanındaki çalışmamız, öngörülemeyen bir gelecekte devam edecek soruları ele almayı hedeflemelidir. Alternatifler arasında seçim yaparken, kendimize sadece acil tehdidin nasıl üstesinden geleceğimizi değil, aynı zamanda fırtına geçtikten sonra nasıl bir dünyada yaşayacağımızı da sormalıyız.

Dünyanın dört bir yanındaki ülkeler, dijital izleme, ulusal izolasyon/ küresel dayanışma, halkın bilim anlayışı ve medyanın rolü konusunda tehlikeli seçimlerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu konular dijital araçlar, alanlar ve uygulamalarla birbirine bağlıdır. Pandemi sonrası ne tür bir dünyada yaşayacağımız konusunda, sadece hükümetler değil, vatandaşlar da kritik bir role sahiptir. Eğitimciler, daha eşitlikçi bir dünya yaratmak için (yeniden) etik olarak adapte olabilen dijital vatandaşları yetiştirmede merkezi bir rol oynamaya hazırlıklı olmalıdır. Dijital medya okuryazarlığı ön plana çıkarılmalı ve eğitim her bir aşamasında zorunlu ders olarak yeni medya uzmanları tarafından öğrencilere aktarılmalıdır.

Dijital platformların doğru kullanımının ihtiyacı, pandemide topyekün bir iyileşmenin gerekliliği ve önemi anlaşıldığı gibi tüm vatandaşlar tarafından anlaşılmalı ve gerek ana akım medyada gerekse tüm popüler olan yeni medya ve sosyal medya platformlarında kamu spotları oluşturularak bu platformların yanlış ve gereksiz kullanımları azaltılmalıdır.

KAYNAKÇA

Anderson, M., Toor, S., Rainie, L., & Smith, A. (2018). *Activism in the social media age*. Washington, DC: Pew Research Center.

Assante, M., Tobey, D. (2011, February 4). *Enhancing the Cybersecurity Workforce*. Retrieved from <http://ieeexplore.ieee.org/document/5708280/>.

Bennett, W. L. (2008). *Changing citizenship in the digital age*. *Civic Life Online: Learning How Digital Media Can Engage Youth*, 1, 1-24.

Cheng, E.R., & Wilkinson, T.A. (2020, April 13). *Agonizing over screen time? Follow the three C's*. *The New York Times*. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2020/04/13/parenting/manage-screen-time-coronavirus.html> (Erişim 19 Aralık 2020).

Coiro, J. (2020). *Toward a multifaceted heuristic of digital reading to inform assessment, research, practice, and policy*. *Reading Research Quarterly*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1002/rrq.302>.

Cortes, Carlos E. (2005), "How the Media Teach" in G.Schwarz and P.U. Brown (eds.), *Media Literacy, Transforming Curriculum and Teaching*, Massachusetts:Blackwell Synergy. 55 .

Dewey, J. (1916). *Democracy in education: An introduction to the philosophy of education*. New York, NY: Macmillan.

Elliott, B. (2020, April 8). *State superintendent announces launch of 'VA TV Classroom' by Virginia public television stations*. WHRO Public Media. Retrieved from <https://whro.org/classroom>.

Ess, C. (2010). *Digital Media Ethics*, Polity Press, Cambridge, UK. 44.

Giddens, A. (1994). *Mahremiyetin Dönüşümü*, Çev: İdris Şahin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 32.

Harari, Y.N. (2020, March 20). *The world after coronavirus*. *The Financial Times*. Retrieved from <https://www.ft.com/content/19d90308-6858-11ea-a3c9-1fe6fedcca75>.

Hughes, H., & Jones, S. (2020, April 1). *This is not home schooling, distance learning or online schooling* [Web log post]. Retrieved from <https://www.ajc.com/blog/get-schooled/opinion-on-this-not-home-schooling-distance-learning-online-schooling/b9rNnK77eyVLhsRMhaqZwL/>

International Society for Technology in Education (ISTE) (2020). DigCitCommit. Retrieved from <https://digcitcommit.org/>

Jenkins, H., & Carpentier, N. (2013). Theorizing participatory intensities: A Conversation about participation and politics. *Convergence*, 19(3), 265-286.

Krutka, D.G., & Carpenter, J.P. (2017). Digital citizenship in the curriculum. *Educational Leadership*, 75(3), 50–55.

Küzeci, E. (2010). *Kişisel Verilerin Korunması*, Turhan, Ankara. 15.

Mirra, N. [@Nicole_Mirra]. (2020, April 17). Umm, this is how you do the #DontRushChallenge, right? What my research REJECTS and what it EMBRACES. Now THAT is [Video attached] [Tweet]. Twitter. https://twitter.com/Nicole_Mirra/status/1251211508283039744?s=20.

Mossberger, K., Tolbert, C. J. and McNeal, R. S. 2007. *Digital citizenship: The Internet, society and participation*, Cambridge, MA: The MIT Press.

Nasir, N.S., & Kirshner, B. (2003). The cultural construction of moral and civic identities. *Applied Developmental Science*, 7(3), 138–147. https://doi.org/10.1207/S1532480XA0703_4.

Quality Matters. (2020). What are the policies and expectations for QM online workshops? Retrieved from <https://www.qualitymatters.org/qm-membership/faqs/workshop-policies>.

Rainie, L., & Wellman, B. (2012). *Networked: The New social operating system*. Cambridge, MA: MIT Press. 89.

Ribble, M. (2015). *Digital citizenship in schools: Nine elements all students should know*(3rd ed.). Eugene, OR: International Society for Technology in Education.

Slatter, D. (1997). *Consumer Culture and Modernity*, Cambridge: Polity Press. 67.

Stitzlein, S.M. (2020). *Learning how to hope: Reviving democracy through our schools and civil society*. New York, NY: Oxford University Press.

United Nations. (2016, October 3). Inequalities exacerbate climate impacts on poor and vulnerable people—new UN report. Retrieved from <https://news.un.org/en/story/2016/10/541742-inequalities-exacerbate-climate-impacts-poor-and-vulnerable-people-new-un>.

Westheimer, J., & Kahne, J. (2004). What kind of citizen? The politics of educating for democracy. *American Educational Research Journal*, 41(2), 237–269. <https://doi.org/10.3102/00028312041002237>.

World Health Organization. WHO Director-General's Opening Remarks at the Media Briefing on COVID-19. Available online <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020> (accessed on 23 September 2020).